

ИЗВОДЪ
ОТЪ
БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ.

ЗА НАРОДНИТЕ УЧИЛИЩА.

Състави

Д. В. Манчовъ.

Четвърто издание, прѣработено и допълнено.

Книжка одобрѣна отъ Стдѣлътъ на Народно то
Просвѣщение.

ПЛОВДИВЪ.

Печатница и книжарница на Д. В. Манчовъ.

1879.

Първата половина на тази книга, до призиваніе то на България отъ византийци ти въ 1019 год., е съставена по изследваніе то на Гилфердинга и други; и втората, отъ Аспія и Петра до подпаданіе то на България подъ турци ти, е земена повече то отъ исторія та на Иречка.

ВЪВЕДЕНИЕ.

Ние всички, било селяне или граждани, били хъдожници или търговци, било учени или неучени, било бълци или духовни, ако и да имаме разлика въ живѣнето, отечество то ни е едно, говоримъ единъ езикъ и сме единъ голѣмъ родъ, който се вика българский народъ. Както всякому отъ насъ се иска да знае за прѣминали ти си години, така и всички трѣбова да знаемъ за прѣминали ти години отъ животъ тъ на цѣлий българский народъ. За прѣминало то това врѣме, въ което са ставали различни случки съ наши ти прѣдѣди и се е измѣнили тѣхний животъ, приказова ни българска та история.

Както човѣкъ слабо помни животъ тъ отъ дѣтински ти си години, така и на единъ кой да е народъ староврѣменни ти му исторически години отъ неговий животъ се криватъ въ мракъ. За наший народъ ние знаемъ само това, че той въ най-старо врѣме не е живѣлъ като отдѣленъ народъ, а е правилъ часть отъ голѣмий народъ *словянский*, който отпослѣ се раздѣлилъ на нѣколко народи, отъ които е единъ и българский. Словѣне ти оште отъ старо врѣме захващали всичкиа та источна часть на Европа, сир. пространство то отъ Балтийско море до Черно и отъ Дунавъ до Одръ и Днѣпръ.

Всички ти народи въ старо врѣме много си прилигали единъ на другъ. А заштото всички били прости, сир. малко разбирали, затова работи ти имъ били повече еднакви; никой не можелъ да се отличи отъ

други ти съ особно нѣшто; животъ тѣ билъ все еднакъвъ, една година приличала на друга, както и единъ човѣкъ на другъ. Ето зашто твърдѣ малко се знае за най-стари ти врѣмена: за тѣхъ историята тако-речи ништо не казова, заштото не е ставало никакво промѣнение въ животъ тѣ на народи ти.

За животъ тѣ на словѣне ти знаемъ само това, че оште отъ памтивѣка много отъ тѣхъ живѣли около Дунавъ между Нѣмци ти и Гръци ти. Едни отъ тия словѣне немогли да учувать за всякога независимостъ та си, та едни рано, а други късно се покорили на съседни ти народи. Това се случило, не че тии не знаели да се бранеть отъ неприятеле ти, нѣ заштото нѣмали всякога сговоръ. Западни ти словѣне били покорени отъ нѣмци ти и останали подъ тѣхно то владичество, а южни ти влѣзли въ съставъ тѣ на византийска та държава.

Когато южни ти словѣне се намирали подъ Византия една българска дружина татъкъ откъдѣ Волга прѣминала Дунавъ и обладала една голѣма частъ отъ византийска та държава; тя за малко врѣме се съединила съ туземни ти словѣне и основала българско царство.

Това българско царство имало два периода отъ самостоятеленъ животъ: първий периодъ — първо то българско царство, което е съществувало около три вѣка и половина, отъ 680 год. до 1019 год., до падане то на България подъ Византия; вторий периодъ — второ то българско царство, което изникнало слѣдъ сто и петдесетъ години робоване подъ гръци ти и траяло повече отъ два вѣка, отъ 1185 год. до 1398 год., до покорение то на всичка България отъ турци ти.

ИЗВОДЪ

ОТЪ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ.

СЛОВЪНЕ.

СЛОВЪНЕ. ТЪХНА ЗЕМЯ, ПРАВЪ И ВЪРА. ПЛЕМЕНА. ВИЗАНТИЙСКИ СЛОВЪНЕ. БЪЛГАРСКА ДРУЖИНА. АСПАРУХЪ. ОСНОВАНИЕ НА БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО.

Едно врѣме мислили, че словѣне ти са дошли отъ Азия въ Европа въ V. вѣкъ слѣдъ Христа, и, че пай-напрѣдъ, тогава се явяватъ въ историята съ име словѣне. Нъ сега е доказано, че словѣне ти са намирали въ Европа оште отъ старо врѣме, и, че до V. вѣкъ, тии били вече извѣстни на грѣцки ти и на римски ти писателе, а само съ други имена. Грѣцки ти и римски ти писателе наричали Скития всяка земя, што била населена съ непознатъ народъ. Сто години прѣди Христа излѣзло друго име, Сарматия. Съ имената Скити и Сармати въ най-старо врѣме разумѣватъ словѣне. Въ V. вѣкъ словѣне ти се явяватъ въ историята съ същото си име и захвататъ земята отъ рѣка Елба до Ока и Волга и отъ Балтийско море до Адриатический заливъ и Архипелагъ (Бѣло море). Тая голѣма земя, освѣнъ

югозападна та ѝ часть, била едно голѣмо равниште, пълно съ гори и съ пространни езера.

Споредъ свидѣтелството на грѣцки ти и римски ти писатели, словѣне ти се явяватъ въ история та народъ заселенъ и земеделчески. Словѣне ти обичали мирний животъ, нѣ умѣли юнашки да се биятъ, кога ставало потрѣба, сир. кога имали опасностъ отъ вънкашни врагове. Писатели ти въ VI. вѣкъ слѣдъ Христа пишатъ, че словѣне ти били многоброенъ и юнакъ народъ; съ румено лице и съ руса коса; живѣли въ села, распрѣснати надалече едни отъ други; тии били много добродушни, гостопримни, почитали стари ти люде, обичали свирнята и пѣсни ти; съ робе ти се отнасяли пò добрѣ отъ други ти народи, и, кога дохождало опрѣдѣлено то врѣме, пуштали ги да си идатъ. На бой ходили пò-вечето пѣши, безъ ризници, леко облѣчени, обрѣжени съ желѣзни копия, съ лѣкъ и дървени щитове. Лошо то у тѣхъ било това, че нѣмали сговоръ помежду си и се карали непрѣстайно. Тии били раздѣлени на много малки общтини, които нѣмали внѣтрѣшна връзка помежду си, та рѣдко си помагали въ нужно врѣме срешта неприятеле ти. Затова, словѣне ти, ако и да били много и юнаци, подпадали подъ другоzemни народи, които имали повече сговоръ.

Оште въ старо врѣме у словѣне ти имало боляре и панове; отъ тѣхъ се избирали войводи и съдници (старѣйшини, владици, жупани, кнезове и др.). Всякой словѣнскій родъ или голѣма челядь се редила отъ най-старий или родоначелникъ тѣ и ималъ общта земя, доклѣ се е раздѣляла слѣдъ врѣме на отдѣлни челяди. Родовети на едно извѣстно мѣсто съставяли общтина; всяка общтина си имала свои

сборове или вѣчи; а работи ти, които се отнасяли до цѣла та област, се гледали на сборове отъ старѣйшини.

Вѣра та на словѣне ти, както и на други ти народи, била покланена на стихийни божества, сир. на различни явления отъ природа та. Върховно то божество (слънце то, громъ тъ, и др.) у различни ти племена имало различни имена, като: *Сварогъ*, *Перунъ*, *Световитъ*, *Радигостъ* и пр. Високи ти женски божества били: *Жива*, богиня на плодородие то, *Лада*, на младостъ та и на хубостъ та, *Марена*, на смъртъ та и т. н. Бесбройни ти малки божества, мъжки и женски, што се намирали по води ти, въ гори ти и по къшти ти, наричали се: *лъсовики*, *самовили*, *вилы*, *русалки* и т. п. На богове ти си словѣне ти приносили жрътва плодове и животни; нѣкои племена приносили и човѣшка жрътва. Словѣне ти вѣровали, че душа та на човѣкъ тъ е бесмъртна. Тѣла та на мрътви ти или закопавали, или ги изгорявали и събирали пепель та имъ въ калени съдове. Гробове ти на голѣми люде засиповали съ прѣстъ на могили. Синове ти наслѣдвали баптино то имане или си го дѣлили поравно.

Въ земеописно отношение словѣне ти се дѣлятъ на три клона: на источни, западни и южни. Источний клонъ са словѣне ти *руси*. Западный клонъ се подраздѣлява на три купа: първий купъ са *чехи* (въ Чехия), *моравци* (въ Моравия) и *словаци* (въ сѣверо-западна Унгария), вторий клонъ са *полабски* словѣне, които са живѣли между Елба и Одръ и сега вече понѣмчени; третий клонъ са *поляци*, отъ Одръ до Висла. Между поляци ти и руси ти живѣло *литовско* словѣнско племе. Южни ти словѣне захваптать земя та отъ срѣдний и долний Дунавъ до Адриатическо

море и Архипелагъ. Тии се дѣлятъ на два главни купа: на *бълмаре* (въ Мизия, Тракия, Македония, источна Албания и пò-голѣма та часть на Тесалия и Епиръ) и на *сърбе* съ *хървате* и *хорутанци* или *слоотници* и (въ Сърбия, Босна, Кроація, Славония, Далмация, югозападна Унгария, Штирия, Каринтия и Крайна). Ония южнословѣнски племена, които се били заселили въ най-южната часть на старопланинскии полуостровъ и Целопонесъ, относлѣ подпадали подъ влияние то на византийскии гръци, усвоили езикъ тѣ имъ и загубили народность та си.

Нѣкои историци казовать, че земя та на югъ отъ Дунавъ до Бѣло море най-напрѣдъ не била захваната отъ словѣне, а била населена съ мизийци, македонци и други племена, които не били никакъ смѣсени съ гръци ти и живѣли отдѣлно отъ тѣхъ. Отпослѣ тия племена влѣзли въ съставъ тѣ на македонската държава, която, както вече се знае, покорила и гръци ти. Кога се растурила държава та на Великий Александра, въ прѣдѣли ти на сегашната българска земя се образували нѣколко туземни държавици, които послѣ въ II. и I. вѣкъ прѣди Христа били завоювани отъ римляне ти. Въ VI. вѣкъ слѣдъ Христа въ тая земя надошли безбройни словѣне, захванали я много лесно и се заселили въ нея съвсѣмъ; тии за малко врѣме погълнали всичкии ти туземни жители, што намѣрили отъ Дунавъ до Бѣло море и до отвѣдъ Охридско езеро.

Има записано въ житие то на св. Климента едно истинно народно прѣдание, което казова, че отъ VII. вѣкъ, нѣ само цѣла Мизия и тако-речи всичкиа Тракия, нѣ и Македония и пò-голѣма та часть на Тесалия и на Гръция станали словѣнска земя.

Въ втората половина на VI. вѣкъ въсточно то римско или византийско царство, което имало за столица Цариградъ, състояло вече повече отъ словѣне, които давали най-добра та войска на държавата та и ѝ били най-яка та подпорка. Отъ словѣне ти излизали най-добри ти войводи, отъ които мнозина възлизали дори и на прѣстольтъ. Така, въ 518 год. на византийский прѣстоль сѣдналь войвода та Юстинъ I. словѣнинъ. Той кога билъ оште малъкъ отишьль въ Цариградъ да си тръси честъта и влѣзль въ военна служба, и послѣ съ пѣргавина та си и съ юначество то си достигналь да стане главатаръ на царската стража. Той незнаяль нито да чете, нито да пише; нъ съ залѣганіе то си, съ добрий си нравъ и съ пѣргавина та си умѣяль да държи редъ въ държавата та и правилъ да я почитать околни ти народи. Слѣдъ него на византийский прѣстоль сѣдѣль неговий внукъ, прочутий *Юстинианъ*, на който словѣнско то име било *Управда*. А *Велизарій* (Величаръ), прочутий войвода на Юстиниана, билъ и той словѣнинъ. Послѣ въ 865 год. намираме на византийский прѣстоль другъ словѣнинъ *Василій Македонянинъ*, отъ село Бѣлипра, отъ Одринско, на когото родъ тѣ Цароваль около двѣстѣ години. Освѣнъ това, намираме, че и на патриаршеский цариградский прѣстоль въ VIII. вѣкъ сѣдѣль словѣнинъ, патриархъ Никита. И така, на онова врѣме византийска та държавата си е била вече чисто словѣнска. *)

*) Нѣкои наричатъ византийска та държавата и грѣцка, нъ това не е право. Византийска та държавата никога не е била грѣцка. Има едно нѣшто само, че въ правителството то и въ грѣцката та се е употрѣбаваль грѣцкии езикъ.

Между това, въ V. вѣкъ се показала на Дунавѣ една скитска дружина *българе*, които дошли откъдѣ сегашна южна Росия, и зели да налитатъ на византийски ти области и да ги плѣнятъ. Пръвѣ пъть българе ти налѣтѣли на Тракия въ 499 год., надвили на 15 тисешти византийска войска и се върнали съ голѣмъ обиръ. Това нѣшто наплашило много византийци ти, та царь Анастасий, за да отбрани Цариградъ отъ българе ти «скити», прѣградиль источнии кѣтъ на Тракия съ една дълга стѣна отъ Мраморно море до Черно. Послѣ, въ 668 год. българскии войвода *Аспарухъ* (Исперихъ) прѣминалъ съ дружина та си въ сегашна Бесарабия и зель да налита пакъ на византийска та държава отсамъ Дунавъ. Царь Константинъ Погонатъ имъ излѣзлъ насрешта, нѣ неможилъ да ги отблъсне; българе ти въ нѣколко боя разбили византийска та войска и я направили да се разбѣга (671). Слѣдъ това българе ти се втурили въ „Словѣния“, (Мизия, Тракия и Македония) и за малко врѣме покорили словѣне ти и основали *българско царство*. Слѣдъ нѣколко години българе ти се слѣли съ подвластнии словѣнскии народъ и останало само име то имъ. Отъ тогава словѣне ти въ Словѣния зели да се наричатъ *българе*.

АСПАРУХЪ И НЕГОВИ ПРѢМНИЦИ.

(668—779).

РАБОТИ НА АСПАРУХА И НА НЕГОВИТИ ПРѢМНИЦИ. ВОЙНИ СЪ ВИЗАНТИЙЦИТИ. ПЪРВИ ПРѢДѢЛИ НА БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО.

Работа та на първи ти българскии владалци била воюване съ византийци ти и плѣнение на тракийски ти гръцки поселения. Българскии владалци

често прѣдвождали юнашки ти си дружини, които ламтѣли за богатство. Най-богата съсѣдна земя на онова врѣме била Византия, та на българе ти очи ти имъ били все въ нея.

Аспарухъ, основательтъ на българското царство, много гледалъ да уреди новото си владѣние. Българе ти на негово врѣме се усилили доста; тии прѣминали въ Тракия и зели да я плѣнятъ. Царь Константинъ Погонатъ се видѣлъ на тѣсно, та се принудилъ да иска миръ; той, за голѣмъ срамъ на римското име, обвързалъ се да дава на българе ти опрѣдѣлено даване всяка година. Царь Юстинианъ II. кога сѣдналъ на византийский прѣстолъ, отишълъ съ войска възъ тракийски ти и македонски ти словѣне да ги въспре да се несѣдиняватъ съ българе ти и да запази ближни ти си области; нъ българе ти го прѣварили, та нападнали на него въ единъ тѣсенъ долъ, кога се връщатъ отъ Македония, и го разбили (688). При все това, много тракийски и македонски словѣне пакъ останали подъ византийска власть.

Първи ти прѣдѣли на българското царство въ Аспарухово врѣме били: на истокъ, брѣгътъ на Черно море отъ устето на Дунавъ до Стара планина; на югъ, Стара планина, р. Нишава съ българска Морава; на западъ, рѣки ти Морава и долна Сава; а на сѣверъ българе ти владѣли една голѣма часть отъ Банатъ съ Трансилвания и съ Влашко и Богданско.

Слѣдъ Аспаруха български владелецъ станалъ *Требель* (687—709). На негово врѣме българе ти се усилли много. Казоватъ, че Требель държалъ въ ръцѣтъ си съдбина та Византия. Въ 702 год. цариградци ти

се повдигнали срещу царь ть си Юстиниана II. и го свалили оть прѣстоль ть. Царь Юстинианъ побѣгналъ въ Херсонесъ (Кримъ). Тамъ го било страхъ да го не убиятъ, та утишьль въ България при Требеля, който го приялъ съ голѣма почеть и му се врекль да му помогне да седне пакъ на прѣстоль ть си. И наистина, Требель вдигналъ всичка та си войска, отишьль съ Юстиниана въ Цариградъ и го въскачилъ пакъ на прѣстоль ть. За това добро Юстинианъ далъ на Требеля областъ Загорие *), и се обвѣрзалъ да му дава даване всяка година. Царь Юстинианъ самъ отишьль при Требеля, който стоялъ съ войска та си подь стѣни ти на Влахерна, та го облѣкль съ царска дрѣха и го нарекль кесарь, сир. царь. Цариградци ти направили честь на Требеля като на свой царь. А Юстинианъ, кога да испрати Требеля, надарилъ го съ безбройно имане, и съ голѣми дарове. За богатство то и за штедрость та на Требеля приказовать много лобопитни работи: той нахлушилъ штитъ ть си на земя та, турилъ на него бичъ ть си, и послѣ ги засипалъ съ пари ти, што му далъ Юстинианъ; слѣдъ това заболъ копие то си въ земя та, и патрупалъ оть двѣ тѣ страни до връхъ ть копринени платове; послѣ раздалъ на войници ти пари съ шепя: съ дѣсна та ръка загрибалъ златни пари, а съ лѣва та, сребрни.

Слѣдъ нѣколко години българе ти се скарали съ византийци ти, заштото убили съюзникъ ть имъ Юстиниана, та пакъ ходили възъ Цариградъ и изново ги

*) Южна та страна на Стара планина оть сегашна Загора до Бургасъ съ прочути ти градове Анхиалъ и Месемврия.

накарали да подпишатъ износенъ миръ за българе ти (716). Наскоро слѣдъ това българе ти помогнали на византийци ти, кога арабе ти били обиколили Цариградъ съ тежка войска, отъ сухо и отъ море. Българе ти отишли та се ударили съ арабе ти, избили до 22,000 души отъ тѣхъ, и отбранили византийско то царство (718).

Слѣдъ Аспаруха и Требеля България зела да ослабнова, та българе ти се принудили да искать миръ отъ византийци ти. Слѣдъ Требеля на българский прѣстолъ сѣдналъ *Севаръ*, който царовалъ 15 години. Съ негова та смъртъ се довършилъ Аспаруховий родъ, и се наченалъ другъ царский родъ. Новий владалець се викалъ *Кормесоинъ*, словѣнинъ. Той владалець, като се натъкмилъ на прѣстолъ тъ, зель да задава страхъ на византийско то царство. Константинъ Погонатъ, като видѣлъ, че поданници ти му словѣне отъ день на день се съединяватъ съ българе ти, заловилъ се да прави крѣпости въ Тракия, и заселилъ между словѣне ти сирийци и арменци. Между това българе ти поискали отъ византийский царъ даване то, нъ той отрекълъ, та се подвигнала война. Българе ти се втурили въ Тракия и отишли до стѣни ти на Цариградъ. Нъ византийский царъ ги отблъсналъ. Слѣдъ това той натъкмилъ флота отъ 500 корабе и я испратилъ въ устие то на Дунавъ. Войници ти излѣзли на сухо, зели да плѣнятъ България и изловили много робе. А въ същото врѣме Константинъ отишълъ въ Тракия съ друга войска, надвилъ на българе ти и ги накаралъ та направили миръ (755).

Тоя миръ нетраялъ много. Слѣдъ четири години българе ти нашли добръ случай, та си отмѣстили на

византийци ти и поразили Константина Копронима въ Брѣговъ-долъ. Въ 762 год. българѣ ти се побунили срепта владалець тѣ си, зашто то искалъ да се сприятели съ византийци ти, та избили всичкии царский родъ и си поставили за царь *Тѣлеца*, който билъ много юнакъ и уменъ човѣкъ. Той штомъ стѣпилъ на прѣстолю тѣ събралъ войска и зель да поразява византийски ти области; нѣ не сполучвалъ въ боеве ти, зашто то на онова врѣме въ България имало внѣтрѣшна размирица, отъ която народъ тѣ много теглилъ и слабѣлъ. Отъ тая размирица много словѣне напустнали баштино то си огниште и се прѣселили въ Мала Азия. А това пѣшто оште по-вече ослабило България. Въ 763 год. византийци ти се вдигнали възъ България, отъ море и отъ сухо, да я покорятъ. Тѣлець имъ излѣзлъ насрешта съ 20,000 души войска, нѣ византийци ти го разбили, та се оттеглилъ. Въ България избухнала пакъ буна и Тѣлець, слѣдъ тригодишно цароване, билъ убитъ. Новий владалець *Умаръ* царовалъ само 40 дни. Слѣдъ него българѣ ти въскачили на прѣстолю тѣ *Савина*, зеть на Кормесоша. Нѣ Савинъ искалъ да се сприятелява съ византийци ти, та българѣ ти свикали сборъ, нерачили Савина и викали съ гласъ: »нештемъ Савина; прѣзъ него България ште подпадне подъ грѣци ти.« Савинъ побѣгналъ при византийский царь (765). Въ България буна та се протакала. а византийци ти умѣли да се ползovať отъ това. Новий владалець българский *Боянъ* (Паганъ, Ваянъ) поискалъ да се види съ византийский царь, та отишълъ при него съ бояре ти си. Византийский царь не си устоялъ на дума та; той заповѣдалъ та уловили Бояна, и, доклѣ българѣ ти се надѣвали за

миръ, той отишълъ съ войска въ България, и стигналъ таткъкъ къдѣ Сливенъ, та изгорилъ тамошни ти царски дворове, нъ, незнамъ зашто, отеднажъ се върналъ назадъ. Въ България буната оште се протакала. Между това на българский прѣстолъ сѣдналъ пакъ *Умаръ*, напрѣдний владалець; нъ българе ти го убили и прѣдали властъ та на Бояновий братъ *Токса*. Въ 766 год. византийский царь Константинъ се вдигналъ възъ българе ти и испратилъ силна флота (1600 корабе) камъ брѣгове ти на България, нъ несполучилъ: вуря разбила корабе ти му, та се оттегилъ. Въ това врѣме Боянъ и Токтъ били убити при Дунавъ. Слѣдъ това византийци ти не се вдигали възъ България нѣколко години. Най-сетнѣ, въ 774 год., Константинъ Копронимъ пакъ отишълъ възъ България съ войска; тоя пѣтъ той отишълъ по море, съ 2000 корабе, а конница та си пратилъ по сухо да влѣзе въ България прѣзъ Стара планина, дѣто вардила българска войска. Флота та стигнала при Варна; нъ Константинъ видѣлъ, че мѣчно ште може да надвие на българе ти, та поискалъ да се прѣговори. Това искали и българе ти, та пратили до него Цигата войвода и свързали миръ; българе ти се обвързали да не прѣминовать въ »Романя«, а византийци ти да не налитать на България: и двѣ тѣ страни се обвързали съ писма.

Наскоро слѣдъ тоя миръ българский владалець *Телеригъ* (Царигъ) приготвилъ тайно 12,000 души войска и единъ войвода да прѣселятъ въ България едно словѣнско племе бързаці, отъ Охридско. Византийский царь ималъ въ България подкушници, та му обадили това пѣшто. Тогава Копронимъ развалилъ миръ тѣ, и побъркалъ работа та на българский

владалецъ. Телеригъ, за да изнамѣри подкупници ти, измислилъ една хитростъ. Той писалъ на византийский царь, че ужъ иска да побѣгне въ Цариградъ, и го помолилъ да му обади, има ли нѣкои вѣрни лидѣ въ България, на които да си искаже, што мисли. Така, Телеригъ, изловилъ византийски ти подкупници и заповѣдалъ та ги расѣкли наполо всички ти. Нъ послѣ внѣтрѣшни работи го накарали наистина да побѣгне въ Цариградъ, дѣто го прияли добрѣ и го направили патриций; послѣ се сродилъ съ византийский царский родъ и, пръвъ отъ българѣ ти, се покрѣстилъ (777).

Намѣсто него се въцарилъ *Кардамъ*. Отъ негово врѣме България зела да се управя, и българѣ ти зели да се усилятъ и изново да надвиватъ на византийци ти. Царь Константинъ VI се вдигналъ възъ България и прѣминалъ дори Стара планина; нъ Кардамъ го разбилъ при Обчеполъ (791), и послѣ станалъ да иска напрѣдно то даване. Той писалъ на византийский царь така: «Или ми прати даване то, што ми си длъженъ, или самъ шта дойда на златни ти врата.» Константинъ казалъ да му отговорятъ, че той му пратилъ даване то колкото му се падало. Кардамъ не штѣлъ много да му расправя, а му отговорилъ така: «Ти си старъ, та нешта да се трудишь да дохождашь тука; азъ шта ти излѣза насрешта, па какво даде Господъ.» Константинъ се принудилъ та събралъ войска и потеглилъ за-въ България; а Кардамъ го посрештналъ въ една гора, нъ, безъ да се ударятъ, се разишли. Слава та на голѣми работи била оставена на Кардамовий прѣемникъ.

ЦАРЬ КРУМЪ.

(802—814).

РАШИРЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ. КРУМОВЪ ЗАКОНЪ. ВОРВА СЪ ВИЗАНТИЙЦИ
ТИ ЗА ПРИЗИМАНЕ НА ЦАРИГРАДЪ.

Около 802—807 год. на български прѣстолъ сѣд-
наль силний и страшний *Крумъ* (Гръмъ, Каранъ),
неуморимий и непоклатимий войникъ. Кога се въ-
царилъ той, царство то му състояло отъ Дунавска
България и Влашко до Трансилвански ти планини.
Царь Крумъ завоювалъ голѣма часть отъ источна
Унгария и византийски ти области до Цариградъ.
Въ Унгария ослабено то аварско царство, слѣдъ
страшни боеве, било покорено отъ Великий Карла
(796). Всичка та земя до Дунавъ била подъ власть
та на франки ти, които оставяли освободени ти сло-
вѣне подъ управление на тѣхни ти туземни кнезове.
Българи ти били источни съсѣди на франки ти; а на
сѣверъ земя та на франки ти се прѣдѣляла съ Велико-
моравско то царство. Останали ти аваре, като бѣгали
отъ словѣне ти, които били разгнѣвени срещу тѣхъ,
намирали спасение у франки ти; нѣкой дружини
влѣзли въ българска служба.

Има записано, че българско то царство въ VIII-й
вѣкъ имало гражданска уредба и законъ. Ето единъ
любозитенъ късь отъ тия закони. Крумъ, български
царь, попиталъ заробени ти аваре, отъ што падна цар-
ство то ви? Тии му отговорили: „Заштото зехме да
се клеветимъ единъ другъ, та изгубихме най-умни ти
и най-юнаци ти отъ насъ; заштото съдници ти ста-
наха едно съ оберници ти и съ криви ти люде; заш-
тото лозя та даваха много вино, та люде ти се уни-
Българска история.

ваха и отъ това ставаха много лошавини; заштото зехме да се подкупуваме, та се развалихме; заштото всички станахме търговци, и за ништо друго не мислехме, а само какъ да се лъжимъ единъ другъ: на, отъ што падна наше то царство!“ Крумъ, като чулъ това, свикалъ всички ти български главатаре и туриль тоя законъ: „Ако нѣкой наклевети нѣкого на правда, то прѣди да се испита клеветникъ тъ, да се окове въ желѣза, и ако го наидатъ, че наистина клевети да се убие. Никой да не дава хлѣбъ на влѣхва, и ако нѣкой му даде, да се обади; на влѣхвити да се прѣбивать колѣна та; всички ти лозя да се искоренятъ; ако нѣкой си попроси нѣшто, да му се дава колкото му трѣбова. Който не върви по тоя законъ, да се обади.“

Прочути ти военни градове въ България, Анхиаль, Месемврия, Овчеполъ и Срѣдецъ се намирали въ рѣцѣ тѣ на византийци ти, кога сѣдналъ да царова Крумъ. Първо спрѣчкване на царъ Крума съ Византия се породило за нѣкои солени езера въ Македония, на истокъ отъ Мъгленъ. Византийский царъ Никифоръ еднажъ испрапталъ 1.000 фунта злато да се раздаде за заплатата на войската та въ струмската област; нѣ българе ти прѣчакали люде ти, които носили злато то и го отнели. Това нѣшто направило да се отвори първа война на Крума съ Никифора. Въ 809 год. Срѣдецъ се прѣдалъ на българе ти. Никифоръ поискалъ да въспре тия завоевателе да се не распространяватъ. Той расхвърлил тежко даване на народъ тъ, та събралъ много пари, и поставилъ всичката си войска въ Словѣния; освѣнъ това набралъ и чети сиромаси, обружени само съ криваци и прашки; и, слѣдъ двѣ годишно пригответоване, влѣзълъ въ Бъл-

гария, и потеглили прѣзъ планина та камъ българска та столицина *Прѣслава*. На югъ отъ Прѣслава има единъ тѣсенъ проходъ, обиколенъ съ гѣста гора. Тамъ царъ Крумъ, като видѣлъ безбройна та византийска войска, за да спечали врѣме, зель да иска миръ. Никифоръ не склонилъ и се спусналъ да гони българска та войска, която се била разредила изъ гора та. Нъ отеднажъ се видѣлъ обиколенъ отъ Крума. Българе ти засѣкли и затворили всички ти планински тѣснини и отпрѣдъ и отзадъ като съ зидъ, и оставили само единъ свободенъ проходъ за себе си. Това нѣшто поразило Никифора като громъ; той, кога обикалялъ мѣсто то да тръси да излѣзе, думалъ: „птици да сме па не можемъ да исквръкнемъ отъ тука.“ Два дни се изменили тихо: прѣзъ нощъ та срепта събота, на 25 юлия, 811 год., се чуло дрънкане на оръжие и движение на войска. Византийци ти се растреперали отъ страхъ и се сбъркали, та незнаили што да праветь. Въ зори българе ти налѣтѣли на византийский станъ и избили всички ти византийци: царъ Никифора, чиновници ти, голѣмци ти, войводи ти, заповѣдници ти на области ти, и безброй войници. „Въ тоя день, казова единъ византийский историкъ, загина цвѣтъ ть на християне ти, опропастиха се царски ти бѣлѣзи и всичко то оръжие. Не дай, Боже, да дочакать християне ти нѣкога такъвъ день? — Отсѣчена та глава Никифорова, натъкната на върлина, много врѣме я показоваше Крумъ на госте ти си, што му дохождаха отъ различни народи. Послѣ той обкова черепъ ть съ сребро и го направи чаша, съ която пияха български ти войводи на лични дни.“ Тѣло то на Никифора изгорили.

Слѣдъ това Крумъ отишълъ камъ Черно море, на правилъ да се разбѣга византийска та войска отъ

Овчеполь, и призель Анхиаль. Българе ти пробии въ Тракия и Македония и призели безъ бой Берея, *) Пловдивъ и други градове. Новий византийский царь Михаилъ събралъ войска колкото можилъ, и повикалъ дори и стражаре ти отъ Сирия. Крумъ все отивалъ на вънтрѣ. Той съ помощъ та на единъ арапинъ, който научилъ българе ти да праветь обстъпни сѣчива, призель Месемврия, и завладѣлъ друга та крайморска крѣпость Дебелтъ (близу до сегаш. Бургазъ). Той прѣселилъ оттамъ жителе ти съ владика та имъ въ България. А словѣне ти въ Словѣния съ радость посрѣштали Крума. Той, на 22-й юния 813 год., навилъ на византийци ти при Одринъ; оставилъ брата си Цока съ войска да обстъпя градъ ть, а самъ заминалъ за Цариградъ и го обиколилъ. На поляна та при златни ти врата (сега едикулелеръ-капуса), той първень си направилъ езически ти обреди, прѣдъ всички ти цариградци, послѣ се омилъ на море то, поръсилъ войска та си съ вода и, съ викъ на войници ти, прѣминалъ съ голѣма слава прѣзъ голѣма навалица жени, които му се покланяли и го хвалили до небеса. Слѣдъ това се заловилъ да обстъпя градъ ть и го обиколилъ съ окопъ; нѣ видѣлъ, че тоя пѣтъ неште да може да приземе Цариградъ, та зель да се прѣговаря: той поискалъ отъ византийский царь даване, много скъпи дрѣхи, нѣколко отбрани моми, и да си побие кошие то прѣдъ златни ти врата на Цариградъ. А за да свѣржатъ миръ, Крумъ отишълъ, споредъ сговоръ ть имъ, при цркъва та Свети Врачъ, извънъ градъ ть, безъ оръжие съ четворица другаре, слѣзълъ отъ конь ть си, сѣдналъ на земя та и зель да

*) Тоя градъ се находялъ около сегашний Казанлъкъ.